

Limbaajul specializat: trăsături definatorii

Autor: Olga Zingan

Preocuparea autorului, în prezentul studiu, constă în identificarea trăsăturilor definatorii ale limbajului specializat, elucidând, în particular, principiile de formare a termenilor.

Academicianul I. Coteanu, consideră că limbajul este “un sistem lingvistic mai mult sau mai puțin specializat în redarea conținutului de idei specifice unei activități profesionale, unuia sau mai multor domenii din viața social-culturală,... care, toate, au ori tind să aibă, cuvinte, expresii și reguli proprii de organizare rezultate din diverse restricții impuse limbii.” [1, p. 45] Limbaajul de specialitate/limbaajul specializat cuprinde totalitatea instrumentelor lingvistice proprii unui domeniu de aplicație având o sferă de întrebuințare limitată și, în consecință, este înțeles doar de un grup social strict determinat. Limbaajul specializat dispune de un inventar lexical pentru a satisface necesitățile publicului profesionist. Sintagmele *limbaaj de specialitate* și *limbaaj special*, folosite frecvent în literatura de specialitate, pot fi ușor confundate, deși mai mulți lingviști fac o distincție semantică clară între cele două. *Limbaaj special*, după Gotti, este un limbaj cu reguli și simboluri speciale care deviază de la cele ale limbii generale (LG). Codul Q, de exemplu, este un cod non-lingvistic utilizat în sectorul telecomunicațiilor care implică numerele și semnele de punctuație împrumutate din limbă, dar codul dat urmează convenții complet independente. Pe când, *limbaajul specializat* posedă toate resursele lexicale, fonetice, morfosintactice și textuale ale LG, dar se distinge de cea de-a doua prin utilizarea cantitativă mai mare și mai pragmatică a convențiilor speciale. Din motive de claritate, acești doi termeni trebuie tratați separat, sugerează autorul [2, p.15].

Numeroși sunt lingviștii care s-au ocupat de cercetarea problemei date. Vom aminti doar câțiva: Maurizio Gotti, M. Halliday, A. Bidu-Vrânceanu, L. Hometkovski. Studiile avansate din domeniul cercetării limbajului specializat evidențiază trăsăturile lexicale definitorii ale acestuia, cum ar fi, monoreferențialitatea, funcția denotativă a termenilor, transparența, precizia referențială, concizia, redundanța. Vom face în continuare o incursiune lapidară în semantismul acestora, studiile cercetătorilor Maurizio Gotti și Angela Bidu-Vranceanu servindu-ne drept reper.

Una dintre cea mai profund investigată trăsătură a lexicului specializat este *monoreferențialitatea*. Totodată, monoreferențialitatea, afirmă Gotti, nu neapărat înseamnă că termenul are un singur referent, ci semnalează că într-un anumit context este permis doar un singur sens. Conform normelor terminologice, relația dintre un termen și un concept este biunivocă: unui termen îi corespunde un singur concept și invers [3]. Între **termen și concept** există relație numită *defining agreement*, unde termenul nu poate fi substituit în mod fidel de un sinonim, ci doar de definiția acestuia sau prin parafrazăre [2, p.25]. Nevoia de un singur referent semnalează faptul că utilizatorii sunt mai degrabă constrânși să creeze termeni noi decât să utilizeze terminologia existentă pentru a evita ambiguitatea și alunecările de sens. E de remarcat, că sărăcia relativă a resurselor lexicale în fiecare domeniu se justifică întâi de toate prin efortul comunității științifice de a evita termenii alternativi pentru același concept.

O altă trăsătură definitorie a limbajului specializat este *funcția denotativă a termenilor*. Scopul informativ al limbajului specializat prevalează asupra altor trăsături (emotivă, estetică și altele) tipice limbii generale, atribuindu-i comunicării profesionale un ton aparent rece și artificial. Termenul trebuie să aibă un sens cât mai neutru cu putință, lipsit de orice conotație, mai ales

negativă. De exemplu, *genetic manipulation* a fost înlocuit cu *genetic engineering*, eliminându-se astfel conotația negativă a cuvântului *manipulation* [3].

Precizia referențială este o altă caracteristică a lexicului specializat. Fiecare termen trebuie instantaneu să corespundă cu propriul său concept, să excludă sistemele de referință indirecte, cum ar fi eufemismul [2, p. 27].

Transparența se referă la posibilitatea de a accesa prompt semantismul termenilor prin intermediul formei de suprafață. Un termen este considerat transparent atunci când conceptul pe care îl desemnează poate fi dedus chiar din morfologia lui, fără definiție. Natura referentului și relațiile sale inter-noționale sunt exprimate prin structuri denominative descriptive, chiar explicative. În structura termenului trebuie să apară o trăsătură de bază, distinctivă a referentului. De exemplu, *spread-sheet* (informatică)-foaie de calcul (definiția) [3].

Acest criteriu a fost în special valorificat de către chimistul francez Lavoisier, care a elaborat un sistem nou de numire a componentelor chimici, și anume, fiecărui sufix i s-a atribuit un sens exact, fapt care a permis identificarea imediată a naturii componentelor în cauză [2, p. 29]. Unul din cele mai des folosite procedee ce asigură transparența discursului specializat este utilizarea afixelor convenționale, care au căpătat valoare precisă în fiecare disciplină în procesul de sistematizare și standardizare. Structura acestor afixe determină divizarea termenilor în categorii logice și de asemenea permite lărgirea fiecărei categorii în cadrul unui sistem deschis, care este bine organizat și codificat.

Cu alte cuvinte, principiul transparenței înseamnă prezența componentelor lexicale separate ale termenului ce pot fi ușor decodate pentru a reconstitui sensul întregului cuvânt. Așadar, există o corelație dintre aspectul calitativ și cantitativ, conchide

Gotti, fiecare adăugare la temă/rădăcină semnalează o adăugare semantică.

Consecvența. Terminologia unui anumit câmp trebuie să fie un sistem terminologic coerent care respectă un anumit model formal (industria fibrelor sintetice: *nylon, orlon, dacron...*) Orice denumire nouă de fibră va trebui să fie consecventă acestui model (final în *-on*).

Concizia sau economia de mijloace lingvistice este principiu pe larg aplicat de către specialiști în formarea cuvintelor noi, care înseamnă că conceptele sunt exprimate în cea mai scurtă formă posibilă. Ea se exprimă prin:

- reducerea dimensiunilor textului prin derivarea zero (fenomen mult mai frecvent decât în LG), care permite omiterea afixelor.
- îmbinarea a două lexeme într-un singur termen (*telematica = telecommunication + informatics*).
- reducerea termenului propriuzis, fie la mijlocul cuvântului (*bio-engineering* pentru *biological engineering*) sau la sfârșitul acestuia (*haemostat* pentru *haemostatic forcepts*).
- juxtapunerea, unde se omit prepozițiile și premodificatorii în grupele nominale ce conțin două substantive (*geo-engineering*) [2, p. 31].

E de remarcat, că nevoia de concizie intră uneori în conflict cu nevoia de precizie, reducând deseori la zero transparența termenului, de exemplu, abrevierile.

Redundanța, întâlnită în unele limbaje specializate, este procedeul utilizat pentru sporirea inteligibilității mesajului și evitării interpretărilor eronate. Se obține, de regulă, datorită utilizării pleonastice a lexemelor. Redundanța contrazice principiul conciziei, trăsătura distinctivă a lexicului specializat menționată mai sus, dar teama că termenii noi pot crea ambiguitate

favorizează persistența formulelor redundante/pleonastice sau chiar arhaice. De exemplu, redundanța și conservatismul, în același timp, din lexicul juridic este reflectat în expresii cum ar fi *last will and testament, new and novel, made and signed*, sau cele din lexicul de afaceri- *bill of lading (modern- loading), mutually agreed, within and not exceeding two months* [2, pp. 33-38].

Derivabilitatea. Formele productive au prioritate deoarece permit alcătuirea unor paradigme derivaționale, respectând sistemul limbii. De exemplu, *herb* este mai productiv decât *medical plant* și produce formele *herbalist, herby, herbaceous*.

A. Bidu-Vrănceanu susține, că *un termen asigură precizia comunicării specializate*, iată de ce el trebuie să îndeplinească un șir de condiții. Autoarea enumeră ordinea caracteristicilor pentru a scoate în evidență importanța lor:

1. *Funcția denotativă*, reprezintă capacitatea de a denumi un obiect prin intermediul conceptului;
2. *O bună definiție* care îi conferă calitatea de termen;
3. *Biunivocitatea denumirii*, care îi asigură *monoreferențialitatea, monosemantismul și non-ambiguitatea*;
4. *Apartenența la un anumit câmp terminologic*.
5. *Valoarea invariabilă* într-o anumită comunitate profesională și lingvistică, ceea ce îi conferă o anumită *stabilitate*.
6. *Stabilitatea e corelată cu normarea în comunitatea experților sau cu codificarea prin normă* (standardizare impusă interlingual prin organisme internaționale).
7. *Stabilitatea termenului se poate impune și diacronic*.
8. *Neutralitatea termenului sau absența varietății lui diafazeice, a mărcilor de modalitate și de afectivitate* (ceea ce înseamnă primordialitatea denotației și evitarea conotațiilor).

Autoarea admite că îndeplinirea integrală a condițiilor impuse termenilor este greu de realizat. Însă, gradul de satisfacție a acestor

condiții constituie o grilă obiectivă de caracterizare individuală și/sau comparativă [4, pp. 33-34].

În concluzie reiterăm că principiile de formare a termenilor, enumerate mai sus, servesc la crearea termenilor monosemantici și univoci în cadrul unui domeniu de specialitate, evitând ambiguitățile și asigurând economie lexicală. Fenomenul polisemiei se atestă din două motive: 1) procesul incomplet de reorganizare a definițiilor și 2) evoluția rapidă a științelor, care are loc într-un ritm atât de accelerat, încât uneori nu se reușește crearea termenilor noi, făcându-se uz de lexemele deja existente.

Bibliografie / Sitografie:

1. Coteanu I., *Stilistica functionala a limbii romane. Stil, stilistica, limbaj*, Ed. Academiei Romane, Bucuresti, 1973, p.45
2. Gotti M., *Investigating Specialized Discourse*, Peter Lang AG, Bern, 2011, pp.15-47
3. <http://ebooks.unibuc.ro/fililogie/terminologie/main23.htm>
4. Bidu-Vrănceanu A. (coord.), *Lexic comun, lexic specializat*, Universitatea București, București, 2002, pp. 33-34